

Stockholms nya skolval måste rivas upp

Dagens Nyheter den 19 mars 2010

En politiskt enig utbildningsnämnd i Stockholm beslutade i höstas att avskaffa de upptagningsområden som tidigare legat till grund för antagningen till stadens grundskolor. I stället ska folk rangordna sina önskemål och eleverna ska i första hand ges tillträde till sina förstahandsval. Systemet gynnar taktikval och dess konsekvenser är helt oförutsägbara för den enskilde. Familjer som inte taktikväljer utan verkligen anger sina sanna önskemål riskerar att drabbas hårt. Dessutom har många rektorer inte förstått hur systemet fungerar och om inte kaos ska utbryta till hösten bör beslutet rivas upp.

Även om tanken att alla ska få välja skola är attraktiv är det ingen enkel sak att fördela platser efter folks angivna önskemål. Grundproblemet är naturligtvis att vissa skolor är väldigt populära och inte kan ta emot alla som satt upp skolan som förstaval. För att hantera detta har Stockholms kommun beslutat om en relativ närhetsprincip. Principen innebär att även om Stina bor närmre en populär skola än Ali så har Ali företräde till platsen om han har längst gångväg till sin näst närmaste skola.

Om Stina inte kommer in på sitt förstaval skickas hon vidare till sitt andrahandsval där hon emellertid konkurrerar med elever som har denna skola som förstaval. Eftersom förstaval ger högre prioritet än närhetsprincip vid översökta skolor är det inte säkert att Stina får plats på denna skola heller. Än mindre chans har hon på sitt tredjehandsval.

Den som oroar sig för att Stina inte ska få plats på någon skola alls kan dock vara lugn. Kommunen garanterar nämligen att ingen sexåring ska ha längre gångväg än två kilometer. Om Stina sätter upp en förstaval där hon inte kommer in är risken därför stor att hon hamnar ungefär var som helst i ett relativt stort närområde.

Ett än mer fundamentalt problem är att hela antagningen måste vara klar för att veta om garantin måste utlösas och om garantin utlöses, ja då måste hela antagningen göras om. Elever som ändrar sina önskemål av andra skäl – de kanske flyttar eller får plats på en friskola – skapar samma problem. Detta är en följd av att varje elevs platstilldelning är beroende av alla andra elevers placering och det krävs flera antagningsrundor innan man vet var eleverna kommer att hamna.

Man inser även att Stina hade klarat sig bättre om hon förstått värdet av sitt förstahandsval och i stället agerat taktiskt. Genom att sätta den näst närmaste skolan överst i stället för att ange sina sanna önskemål hade hon ökat sina chanser att komma in på en acceptabel skola. Nackdelen är att hon då inte haft någon som helst möjlighet att komma in på sitt egentliga förstahandsval. En olycklig konsekvens av denna sorts skolvalssystem är att de tvingar familjer till dessa taktiska överväganden.

Att agera taktiskt är inte heller en enkel sak; för att göra ett bra taktiskt val måste man i princip känna till hur många elever som finns i närområdet, hur de rangordnar sina val och hur långt alla dessa har till olika skolor. Det säger sig själv att ingen har denna information. Dessutom måste familjerna förstå de potentiellt ödesdigra konsekvenserna av att sätta fel

skola som förstaval. Den familj som följer politikernas uppmaningar och helt enkelt sätter sin drömskola överst på listan riskerar att förlora all kontroll över barnens placering.

Utvärderingar av snarlika skolvalsystem i bland annat Boston visar också att välutbildade föräldrar är betydligt mindre benägna att ödsla sitt förstaval på en skola där barnen saknar egentlig möjlighet att komma in.

I dagsläget oroar sig föräldrarna mest för att systemet inte automatiskt ger syskonförtur. Ansvariga politiker säger att det finns utrymme för lokala hänsyn men verkar inte inse att sådan lokal flexibilitet skapar rättsosäkerhet och kommer att utlösa kedjereaktioner i hela kommunen. Man försöker vidare lugna oroade genom att påstå att allt säkert kommer att ordna sig. Eftersom detta riskerar att få dem som inte förstår bättre att slösa bort sitt förstaval är det en ansvarslös hållning inför det system man nyss skapat. Saken blir inte bättre av att många rektorer missförstått närhetsprincipen vilket gjort att mängder av föräldrar de senaste veckorna felaktigt fått höra att det är de som bor närmast en skola som har förtur till platserna.

Då närhetsprincipen gör att den socioekonomiska skiktning som upptagningsområdena gav upphov i stort kommer att bestå kan man fråga sig varför kommunens politiker öppnat denna Pandoras ask? Det troliga svaret är att de helt enkelt inte insett konsekvenserna.

Socialdemokraterna i Stockholm gjorde häromveckan helt om och lovade att riva upp skolvalssystemet om de kommer till makten. Stockholms skolborgarråd Lotta Edholm borde göra samma sak redan nu.

Jonas Vlachos

docent i nationalekonomi vid SU och Institutet för Näringslivsforskning